

Obcy wśród swoich.

Polityczne i tożsamościowe dylematy polskich komunistów żydowskiego pochodzenia

1918-1968

Czy Żydzi komuniści funkcjonowali w społeczeństwie i partii komunistycznej tak samo jak nieżydowscy komuniści, czy też stanowili specyficzną grupę o nieco odmiennych praktykach?

Jakie doświadczenia polskich żydowskich komunistów były wspólne dla niemieckich i sowieckich komunistów żydowskiego pochodzenia?

Ten projekt ma pomóc w odpowiedzi na te pytania.

Głównym celem badań jest przyjrzenie się losom, postawom oraz dylematom politycznym i tożsamościowym komunistów żydowskiego pochodzenia na podstawie analizy ich dokumentów osobistych. W ten sposób powstanie biografia zbiorowa polskich komunistów pochodzenia żydowskiego urodzonych około 1918 roku, których wspólne losy były uwikłane w historię państwa polskiego. Była to niewielka grupa, która jednak odegrała istotną rolę w powojennej Polsce wskutek dramatycznych konsekwencji II wojny światowej i Holocaustu. Należeli do niej czołowi polscy intelektualiści, tacy jak Zygmunt Bauman, Włodzimierz Brus i Bronisław Baczko. W jej skład wchodziły również osoby uznane za stalinowskich zbrodniarzy, takie jak Helena Wolińska i Samuel Morel. Ich zbiorowa figura odgrywała odważną i negatywną rolę w polskim imaginariu jako uosobienie żydokomuny.

Mit żydokomuny miał ogromny wpływ na dzieje Europejskich Żydów. Jednak wielu historyków wolało nie zajmować się tym niewygodnym, niełatwym zjawiskiem. Udział Żydów w tworzeniu systemu komunistycznego jest zwykle przedstawiany z zewnętrznej perspektywy politycznej: polega na określaniu jaki procent członków partii stanowiły osoby żydowskiego pochodzenia, a także na próbie określenia ich pozycji i wpływów w aparacie władzy. W przeciwieństwie do tego, projekt proponuje nową, "wewnętrzną" perspektywę, aby zbadać źródła politycznych wyborów komunistów żydowskiego pochodzenia, a także ich konsekwencje.

Powszechnym przekonaniem religijnych Żydów było to, że "Żyd komunista przestaje być Żydem". Jest to jednak mylące. Splątany związek z ich żydowskim dziedzictwem znacząco ukształtował postawy komunistów żydowskiego pochodzenia, nawet tych, którzy kamufłowali swoją tożsamość po Holokauście.

Porównanie z doświadczeniem pokoleniowym komunistów żydowskiego pochodzenia z Niemiec i ZSRR pozwoli umiejscowić tę grupę w kontekście ponadnarodowej historii europejskich Żydów.